

Šeimos dekonstravimas

07-04-29 Holger Lahayne

"Dievas sukūrė žmogų pagal savo paveikslą, pagal savo paveikslą sukūrė jį; kaip vyrą ir moterį sukūrė juos."

Pradžios 1, 27

"Vyras ir moteris, pasiekę brandos amžių, turi teisę be jokių apribojimų dėl rasės, tautybės ar religijos sudaryti santuoką ir sukurti šeimą. Jie turi lygias teises tiek santuokos sudarymo bei jos trukmės, tiek santuokos nutraukimo metu. Santuoka gali būti sudaryta tik tada, kai susituokiantieji duoda laisvą ir visišką sutikimą. Šeima yra natūrali ir pagrindinė visuomenės ląstelė ir ji turi teisę į visuomenės ir valstybės apsaugą."

Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 16 straipsnis

Santuoka kaip "seniausia iš visų žmogiškųjų institucijų" (D. Bonhoeffer, "Ethik") ir šeima, "pagrindinė žmonijos istorijos ląstelė" (W. Lütgert, "Ethik der Liebe"), kuri "yra pirmesnė ir būtinesnė negu valstybė" (Aristotelis, "Nikomacho etika", 1162a), taigi santuoka ir šeima – jos abi visada ir visais laikais egzistavo grėsmės ir aršių kovų akivaizdoje. Karai, ekonominis išnaudojimas, vergovė, religija – visi šie dalykai nuolat vienaip ar kitaip slėgė šią svarbiausiąją instituciją.

Ir Bažnyčia toli gražu ne visuomet buvusi jos pusėje. Liuteris pastebėjo: "Nė vienas iš [Bažnyčios] tėvų nėra parašęs apie santuoką nieko vienareikšmiškai ir pastebimai gero". Užtat dėl jos reabilitacijos pasistengė reformacija. Liuteris: "Santuoka ir yra namų ūkio, viešosios tvarkos, religijos pagrindas bei ramstis" ("Užstalės pokalbiai", 747).

Naujaisiais laikais santuoka ir šeima pradėtos, viena vertus, idealizuoti ir romantizuoti (romantiškosios meilės idealas ypač suklestėjo XIX a.; aukštinama biurgeriška šeima bei jos gyvenimo stilius). Kita vertus, prasikalę pirmieji liberalizacijos daigai ėmė skaldyti pačius šios institucijos pamatus. Po Prancūzijos revoliucijos legalizuojamos skyrybos; socialistai ir komunistai ima pulti biurgeriškąsias šeimos tradicijas kaip išnaudotojų klasės valdžios išraišką. A. Trimakienė straipsnyje "'Naujojo žmogaus' kūrimas: sovietinės pedagogikos atvejais" rašo:

"Iš karto po Spalio perversmo 1917 m. buvo propaguojamas šeimos institucijos panaikinimas '[s]antuokos ir lytinių santykių srityje, – kalbėjo jis [Leninas] Klarai Cetkin, – artėja revoliucija, panaši į proletarinę revoliuciją'. Šeima laikyta senojo režimo blogiu, kurio būtina atsikratyti, vykdant radikalias permainas." ("Naujasis Židinys-Aidai", 2007/1–2, p. 44)

Tačiau, kaip toliau rašo Trimakienė, XX a. trečio dešimtmečio viduryje "revoliucinė romantika" išgaravo ir absoliučios seksualinės laisvės propagavimas buvo pripažintas klaida. "Šeimai buvo gražintas 'svarbiausios visuomenės ląstelės' statusas", bet...

"požiūris išliko dvilypis: pirma, šeima vertinta kaip bent jau laikinai pakęstinas bendruomeninis vienetas, be kurio režimui vargiai pavyktų išlikti; antra, šeima laikyta potencialiu grėsmės šaltiniu, kadangi nebuvo įmanoma užtikrinti jos ištikimybės sistemai, todėl buvo būtina akyla kontrolė. Buvo kontroliuojama įvairiais būdais, vienas jų buvo švietimo sistema..."

XX a. viduryje santuokos ir šeimos kritika dar labiau paaštrėjo. Simone de Beauvoir savo epochinėje knygoje "Le Deuxieme Sexe" (Antroji lytis) rašo:

"Moteriai santuoka yra vientelė galimybė duonos kąšniui gauti, vienintelis socialinis jos egzistencijos pateisinimas ir ji moteriai uždėta dėl dviejų priežasčių: moteris privalo gimdyti bendruomenei vaikus... Bet ji taip pat privalo ir tenkinti seksualinius savo vyro poreikius bei tvarkyti jo namus"; "Kalbama, kad vyrą vedybos sumenkina ir dažnu atveju tai teisybė, bet moterį jos kone visuomet sunaikina"; "Dėl santuokos nesėkmės kaltinti reikia ne individus: dėl to kaltas... pats tasai nuo pat savo atsiradimo išsigimęs institutas. Paskelbti, kad vyras ir moteris... privalo patenkinti vienas kitą visais požiūriais visą gyvenimą – niekšybė, iš kurios būtinai atsiranda veidmainystė, melas, priešiškus ir nelaimė"; "Ekonominiu požiūriu jos [prostitutes] situacija tokia pat kaip ištekėjusios moters... Abiem lytinis aktas – tai paslauga; žmona įsipareigojusi visą gyvenimą vienam vyrui, prostitutė turi daug klientų, kurie jai moka tiesiogiai." (žr. "[Dvi stiprios moterys, II d.] Simone de Beauvoir – feminizmo karalienė", Prizmė 99/1; <http://www.prizme.liolt.org>)

Toliau estafetę sėkmingai perėmė Amerikos feministės kaip S. Firestone, kuri 1970 parašytoje knygoje "The Dialectic of Sex" (Lyties dialektika) reikalauja šeimos kaip patriarchato tvirtovės panaikinimo bei naujų bendro gyvenimo formų. Jos "taps normalia socialine praktika, nes yra palyginti laisvos, susidedančios iš dviejų ar daugiau nesvarbu kokios lyties partnerių, pasirengusių užmegzti nelegalizuotus, seksualinės partnerystės ryšius, kurių trukmė priklausytų nuo vidinės partnerystės dinamikos".

Šiandien prancūzas F. Beigbederis knygoje "Aš tikiu aš irgi ne" formuluoja popsinę naujojo konsensuso versiją:

"Sutuoktinių ištikimybė – praėjusio amžiaus išmonė, kurią sugalvojo vyrai, norėdami užsitikrinti, kad yra savo vaikų tėvai. Tas pats ir dėl vedybų. Jos leisdavo... įkalinti moterį ir laikyti ją absoliučiai priklausomą nuo vyro. Tačiau kurdamas šią sistemą vyras nenumatė, kad ir pats taps jos belaisvis".

"Seksualinės orientacijos" išradimas

Net nesinori tikėti, kad tokių radikalių minčių daug. O atsivertus įstatymus bei konstitucijas, tampa dar ramiau: "Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas... Santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu" (LR Konstitucija, 38 str.). Vokietijos Konstitucija net sako: "Santuoka ir šeima *ypatingai* ginama valstybės (6,1 str.).

Bet, nepaisant visko, santuokos ir šeimos dekonstrukcija vyksta ir net stiprėja. Vyksta esminis jų sampratos pakeitimas. Kad tuo įsitikintum, pakanka atsiversti naujuosius dokumentus – naująją (dar negaliojančią) Konstituciją Europai. Labai įdomu, kad joje, vadinamojoje Pagrindinių teisių chartijoje, apie šeimą kalbama tik skyriuje "Šeima ir profesinė veikla" (II-33): "Šeimai užtikrinama teisinė, ekonominė ir socialinė apsauga", omenyje turint tik šeimos ir darbo suderinamumą – "siekiant suderinti šeimos gyvenimą ir profesinę veiklą...". Žinoma, skelbiama neginčytinai naudingų nuostatų apie "teisę būti apsaugotai nuo atleidimo iš darbo dėl priežasčių, susijusių su motinyste", "teisę į mokamas nėštumo ir gimdymo atostogas" (II-33,2). Tik kyla klausimas, kodėl šeimos apsauga aptariama vien šeimos bei darbo suderinamumo skyriuje? Ar ne per daug siauras požiūris? Vokiečių katalikų kardinolas J. Ratzingeris (dabartinis popiežius) šiuo klausimu taikliai pastebėjo:

"Pagrindinių teisių chartija kalba apie teisę į santuoką, bet nežada jai jokios specifinės teisinės ir moralinės apsaugos ir nepateikia jokio smulkesnio jos išaiškinimo. Nors visi gerai žinome, kokios pažeidžiamos yra santuoka ir šeima... Ir visiškai priešingai su homoseksualių partnerystės reikalavimais, kurios, kad ir kaip paradoksalu būtų, siekia tokių teisių, kurios jas daugiau ar mažiau prilygintų santuokai". ("Europas Kultur und ihre Krise", "Die Zeit" Nr. 50/2000)

Tad šioji, naujausioji, dar niekaip gyvenimu neišbandyta, nes net nepatvirtinta Konstitucija šeima nelabai domisi. Užtat domisi ir net labai angažuotai vyrų ir moterų lygių teisių bei galimybių sfera. Vyrų ir moterų lygybė turi būti

"užtikrinta visose srityse" (II-23). Be to, kiek man žinoma, pirmą kartą konstituciniame lygmenyje aiškiai pasisakoma už įvairios seksualinės orientacijos gynybą: "Draudžiama bet kokia diskriminacija dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos... seksualinės orientacijos" (II-21,1). Homoseksualų lobistams tai tikrai didžiulė ir reikšminga pergalė. Ypač turint omeny, kad tradiciškai seksualinė orientacija buvo laikoma moralės klausimu, o dabar gretinama su fiziniais ir kultūriniais bruožais (konkrečiau: aš gimiau homoseksualus = aš gimiau baltaodis). Be to, toks sulyginimas atmeta bet kokią galimybę laikyti homoseksualumą sutrikimu arba liga. Straipsnyje "'Sexual Orientation' and American Culture" (Seksualinė orientacija ir Amerikos kultūra) Robertas H. Knightas taikliai pastebi:

"Kaip daug kitų, palaipsniui priimtinomis tampančių sąvokų, taip ir ,seksualinės orientacijos' samprata beveik neanalizuojama ir nevertinama kritiškai. ,Seksualinė orientacija' kaip koncepcija yra radikalus iššūkis visų svarbiausių religijų pamatiniais įsitikinimams bei pozicijai, kad seksualinė elgsena turi moralinę dimensiją. Tokia veikla kaip pirkimas ir pardavimas išlaikomi moralinio vertinimo objektais, o lytiniai santykiai, seksualinės orientacijos' koncepcijos išstumiami už moralės ribų. Jokiai kitai žmogaus veiklai su tokiais rimtais padariniais neuždėtas šis neutralumo antspaudas. ,Seksualinė orientacija' sukelia visą grandinę prielaidų: žmonės gimsta su tam tikrais seksualiniais polinkiais; taigi seksualiniai polinkiai yra prigimtiniai ir nepakeičiami; tam tikra seksualinė pakraipa egzistuoja greta kitų nepakeičiamų žmogaus bruožų kaip rasė ir etnosas; seksualumas nevaldomas lygiai taip pat, kaip nevaldoma arba nekeičiama odos spalva; ,seksualinė orientacija' privalo būti ypač ginama valstybių įstatymų bei politikos; religinės nuostatos dėl sekso ir moralės pasenusios ir nesvarbios..."

(http://www.catholicculture.org/docs/doc_view.cfm?recnum=6931)

Nors Lietuvos teisinė situacija kol kas gana vienprasmė ir aiški (LR Civilinis kodeksas, 3.12 str.: "Santuoką leidžiama sudaryti tik su skirtingos lyties asmeniu"), tačiau iš Briuselio jau pučia kitokie vėjai. Pakanka vien dirstelėti, kaip Lygių galimybių plėtros centras (<http://www.gap.lt>) arba <http://www.atviri.lt> elgiasi su santuokos ir šeimos sąvokomis jas visaip kaitaliodamas, iškreipdamas ir performuluodamas – ir visa tai už ES pinigus bei pritariant Lietuvos valdininkams. O kas laukia priėmus ES Kontituciją, kai bus 'pareikalauta' homoseksualių porų partnerystės įstatymo įteisinimo?

"Santuoka dar nelygu šeimai"?

Nors iki įstatymų keitimo Lietuvoje dar tolokai, tačiau lašas po lašo akmenį jau tašo. Šeimos dekonstravimo strategai jau dabar stengiasi atskirti santuokos ir šeimos sampratas vieną nuo kitos ir traktuoti kaip du visiškai skirtingus fenomenus. Pavyzdys, kaip tai jau vykdoma akademinuose sluoksniuose, yra A. Zdanevičiaus straipsnis "Santuoka dar nelygu šeimai" ("Atgimimas", Nr. 3, 2007) su paantrašte "... ar tikrai reikia gelbėti tradicinę lietuvišką šeimą?" Jame VDU docentas samprotauja:

"Neretai šeimos samprata mūsų visuomenėje pirmiausia tapatinama su santuoka. O tai yra didžiausia nesąmonė. Santuoka ir šeima nėra tas pats, visų pirma todėl, kad šeima apima socialinius santykius – meilę, intymumą, emocinį ryšį, pagarbą ir pagalbą vienas kitam. Santuoka visų pirma yra tam tikri teisiniai santykiai... Kitais žodžiais tariant, šeima yra daugiau socialinis, o santuoka – teisinis institutas ir jie nebūtinai turi sutapti."

Po to Zdanevičius ima polemizuoti: "...ar turėtume taip sureiškimti biologinius santykius, jeigu esame žmonės, ne beždžionės?.. Taigi emocinis ryšys yra daug svarbesnis už biologinį ir to mes niekaip nepaneigsime." Ir prieina prie išvados: "... prilyginti šeimą santuokai yra žalinga", todėl būtina pasipriešinti "nesusituokusių porų diskriminacijai". Kitokio moralio, žinoma, ir neverta tikėtis:

"Šeima ir santuoka keičiasi, nes keičiasi gyvenimas, ir mes jau negyvename tradicinėje visuomenėje, todėl tokia

samprata, kad šeima yra tik heteroseksuali, tik santuokoje ir turinti vaikų, yra tikrai atgyvena... Valstybių ir visuomenių kuriose teikiama pirmenybę tik santuokai, bet ne šeimai, plačiąja prasme, jokiais būdais negalime pavadinti moderniomis..."

Tai šit kaip!.. Na, bet kol kas Zdanevičiaus "didžiausia nesąmonė" Lietuvoje vis dar įstatymas: "Santuoka yra įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti *šėimos teisinis* santykius" (LR Civilinis kodeksas, 3.7 str.); "*Sudarę santuoką* sutuoktiniai sukuria šėimos santykius kaip bendro gyvenimo pagrindą" (3.28 str.). Tai visiškai atitinka žydų ir krikščionių mokymą, kad santuoka yra šėimos pagrindas. Ši, be abejo, yra ir teisinis fenomenas, t. y. vieša ir įpareigojanti sąjunga su konkrečiomis pasekmėmis, teisėmis ir pareigomis. Teisiniai santykiai sukuria savotišką saugią terpę, *kurioje* vystosi ir skleidžiasi meilė, ištikimybė su visais gausiais emociniais elementais.

Šiuo atveju pravartu žinoti biblinę santuokos kaip sandoros, arba sąjungos koncepciją. Sąjunga sudaroma abiem šalims ir viešai įsipareigojant (gaila, kad daugelyje valstybinių santuokų ceremonijų jau neapraktikuojama priesaika). Sąjungos esmę sudaro augti ir keistis turintis asmeninis meilės ir ištikimybės ryšys. Santuokinė sąjunga atspindi Dievo sandorą su žmonėmis (kurios metu Dievas taip pat teisiškai įsipareigojo). Knygoje "Homoseksualinės partnerystės?" Johnas Stottas rašo:

"Taigi Šventasis Raštas Dievo įsteigtą santuoką apibūdina heteroseksualinės monogamijos kalba. Tai vieno vyro sąjunga su viena moterim, ir ta sąjunga turi būti viešai pripažinta (paliekami tėvai), nuolat užantspauduota (jis "glausias prie savo moters") ir fiziškai užbaigta ("taps vienu kūnu"). Ir Šventasis Raštas nesvarsto jokios kitos santuokos ar lytinės sueities rūšies, nes Dievas nesuteikė jokios alternatyvos." (Prizmė 97/3; <http://www.prizme.liolt.org>)

O Zdanevičius gviešiasi atskirti tai, kas neatskiriamai egzistuoja nuo seniausių laikų. Senasis Testamentas liudija apie santuokos teisinių ir emocinių komponentų neatskiriamumą ir persipynimą. Nerastume nė vieno istorinio šaltinio, galinčio patvirtinti santuoką buvus vien teisiniu aktu. Taip pat nerastume ir nė vieno liudijimo, neigiančio artimų ir nuoširdžių ryšių santuokoje būtinumą.

Bet sociologo užmačios nesunkiai nuspėjamos: nuvertinant teisinį ir "biologinį" aspektą, radikaliam išplėsti šėimos sampratą. Kad viskas, kur tik tarp suaugusiųjų su vaikais egzistuoja tie "emociniai ryšiai", būtų vadinama šėima. Tada šėimomis galėtų vadintis susimetėlių ir homoseksualų poros, turinčios vaikų. O santuoka (nesvarbu, heteroseksualų ar homoseksualų) kaip būtinas šėimos pagrindas vienareikšmiškai atmetamas. Tiesa, kalbos prieš "biologinę" šėimą nėra naujos. Jau 1919 m. futuristas Filippas Tommasas Marinettis sakė: "Šėimos idėja yra menkavertis jausmas, beveik gyvuliškas, atsiradęs iš didesniųjų ir laisvų gyvūnų baimės..."

Vakarų valstybėse Zdanevičiaus kol kas nedrąsiai liečiamos temos (šėima – tai ne tik heteroseksualios poros) jau senokai aptarinėjamos viešai, atvirai ir plačiai. Savo naujojoje "Familienbuch" (Šėimos knyga!), Vokietijos lesbiečių ir gėjų sąjunga reikalauja:

"Lesbiečių arba gėjų poros, auginančios vaikus, turi teisę būti pripažintos normaliomis šėimomis. Privalo baigtis lesbiečių ir gėjų šėimų diskriminacija. Turi būti suvienodintos teisės mokesčių, socialiniuose bei asmens duomenų reikaluose... Lig šiol Vokietijoje nesusituokusioms moterims neleidžiama laisvai naudotis spermų bankais. Tai diskriminacija. Teisę kurti šėimą privalo turėti visi".

Šiame, kaip ir Zdanevičiaus, tekste ypač ryškus žodis "diskriminacija". Tik skirtingai nuo Lietuvos, Vakaruose juo šaudoma iš visų pusių ir visų pabūklų. Tie, kurie išdrįsta santuoką ir šėimą palaikyti viršesniu visuomenės ryšiu

dariniu, atsiduria vienoje eilėje su seksistais ir rasistais:

"Ideologija, kuri grindžiama prietarais ir diskriminacija prieš gėjus ir lesbietes, visada įrodinėja, kad heteroseksualumas "normalus" arba "natūralus", o homoseksualumas – "nenormalus" arba "perversiškas". Heteroseksualūs santykiai pateikiami kaip pranašesni – taip pat kaip ir kitose prietarų srityse. Rasizmas ir seksizmas irgi propaguoja vienos rasės ar lyties viršenybę." (<http://www.atviri.lt>)

Zdanevičius su savo bendraminčiais šeimai, kuri nėra šeima, užvelka semantiškai teigiamą apvalkalą: moderni, šiuolaikinė ir t. t., o „normaliąją“ palieka viso labo (tik) tradicine ir praeities atgyvena. Juk reikia žiūrėti į priekį, žengti su laiku, o senosios vertybės telieka sentimentalesiems! Į tą pačią dūdą pučia ir Zdanevičiaus VDU kolegė J. Reingardienė straipsnyje "Vedusiųjų visuomenė ir jos priešai", teigdama:

"Valstybė turėtų daugiau galvoti, kaip užtikrinti kiekvieno jos piliečio autonomiją ir socialinį gerbūvį, nepriklausomai nuo jos ar jo vedybinio statuso (ypač turint galvoje vaikus, iš kurių kasmet apie 30% gimsta ne santuokoje), o ne desperatiškai veltis nuvažiuojantį tradicinės šeimos traukinį." (<http://www.gap.lt> ; taip pat žr. "Nauja šeima naujoje Europoje", http://ct.svs.lt/satenai/?leid_id=717&kas=straipsnis&st_id=2911)

"Istoriją mes perrašysime iš naujo"

Tūlam žmogeliui gali pasirodyti keista, kad taip dedasi. Kaip galima staiga imti ir kitaip suvokti šeimą, keisti jos sampratą? Tokiam atsakymas trumpas: postmoderniaisiais laikais viskas galima. Jokia sąvoka neturi ir jau nebegali turėti vienos reikšmės, nes žodžiai atplėšti nuo tikrovės. Sąvokos, sakiniai, idėjos, teorijos visų pirma matuojamos ne tiesa (ar netiesa), o galiomis. Neegzistuoja nei objektyvi tiesa, nei objektyvi tikrovė. Tiek vieną, tiek kitą konstruojamės pagal poreikį patys. O su atskirtomis nuo tikrovės sąvokomis, žinoma, gali daryti, ką tik nori. Prieš 500 metų F. Baconui atrodė: "Žinios – galia". M. Foucault (1926–1984) šį posakį apsuiko: galia yra žinios. Konkrečiai reiškia: kieno pusėje galia, valdžia, tas nustato tiesą ir įprasmina sąvokas. M. Foucault ir kitų postmodernių mąstytojų manymu, tik taip ir tegali būti.

Būtent taip yra ir mūsų aptariamu klausimu. Akademinėje terpėje (nenuvertinkime jos galių!) brandinamos naujosios tiesos ir netiesos sampratos. Strategiskai gudru, nes mokslo įstaigos, kaip žinoma, visuomet buvo ir yra savotiškos laboratorijos, kuriose performuojamas, keičiamas pasaulis, iš kurių žinios teka į filosofų, mąstytojų smegenis, iš jų, apdorotos ir susistemintos, transportuojamos politikams, o šie įstatymų pavidalais jas pateikia mums, o mes patiriame ir patirsime jų padarinius.

Naujojo žongliravimo žodžių prasmėmis pavyzdys randamas garsiajame Michaelio Swifto straipsnyje "Gay Revolutionary" (Homoseksualusis revoliucionierius). Jame apie mūsų temą štai kas sakoma:

"Šeima – melo, apgaulės, vidutinybių, veidmainystės ir smurto dirva – bus panaikinta. Šeima, kuri tik slopina fantaziją ir laužo laisvą valią, privalo būti nušluota nuo žemės paviršiaus. Tobuli berniukai bus pradedami ir užauginami genų laboratorijose. Suburiami į komunas, reguliuojami ir instruktuojami homoseksualių mokslininkų. Visos bažnyčios, kurios mus keikia, bus uždarytos. Vieninteliai mūsų dievai yra gražūs jauni vyrai... Istoriją mes parašysime iš naujo, tokią istoriją, kuri buvo kupina ir sugadinta jūsų heteroseksualaus melo ir netiesos". ("Gay Community News", Feb. 15-21, 1987; <http://www.fordham.edu/halsall/pwh/swift1.html>)

Kiekvienam, cituojančiam šitokį radikalų straipsnį, gresia būti apšauktam homofobu. Ypač, anot gėjų aktyvistų, šitaip juos diskredituoti mėgsta "religiniai dešinieji". Ir išties prieš cituojant būtina atkreipti dėmesį į įvadinį straipsnio sakinį: "Šis rašinys yra pyktis, beprotybė, tragiška, žiauri fantazija, įtūžio dėl beviltiškos engiamųjų

svajonės tapti engėjais prasiveržimas". Tai galėtų reikšti, kad radikaliųjų rašinio minčių ir perlenkimų nėra ko labai rimtai vertinti. Bet vis tiek kyla klausimas, ką reiškia ir mums sako tokie pabaigos žodžiai kaip "drebėk, heterokiaule..."? Ką Swiftas norėjo tuo pasakyti? Bet tai jau modernus klausimas. Postmoderniais laikais kiekvienas gali šį tekstą suprasti taip, kaip nori – tik ne ideologinis priešininkas! Tokiu atveju tolerancija kaipmat išgaruoja.

Mokslas apie santuoką ir šeimą

Dekonstravimo teorijos iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti visai moderniai, pažangiai ir net patraukliai. Tačiau silpnoji jų pusė yra ta, kad jos neturi beveik nieko bendro su tikrove. Empirinis mokslas jų ne tik nepatvirtina, bet net paneigia, sakydamas, kad 'tradicinė' šeima žmonėms, tiek sutuoktiniams, tiek jų vaikams, vis dar tinka geriausiai.

Kaip yra su tomis "nesantuokinėmis šeimomis", mokslškai vadinamomis kohabitacija, populiariai – be "popieriaus" kartu gyvenančiomis poromis, o dar populiariau – sugyventiniais arba susimetėliais? Sociologė A. Maslauskaitė straipsnyje "Lietuvos šeima: tarp rinkos ir politikos" (DPI, 2005) teigia:

"Lietuvoje plintanti kohabitacija viešojoje erdvėje ir visuomenės paprastai interpretuojama kaip vedybinio gyvenimo eksperimentas ('reikia pabandyti gyventi kartu, pažinti vienam kitą'), o gyvenimo kartu nesusituokus patirtis pristatoma kaip pozityvus dalykas, negalintis turėti neigiamų pasekmių poros ar partnerių ateičiai. Lietuvoje šios srities tyrimų nėra, tačiau užsienio patirtis rodo, kad gyvenimas kartu nesusituokus ne visuomet yra pozityvius pasekmes turintis pasirinkimas tiek sugyventiniams, tiek ir sugyventinių porose augantiems vaikams".

Taigi, pagal Maslauskaitę, būtent Zdanevičiaus akcentuojamoje emocinio šilto ir stabilumo srityje kohabitacijos įvertinimas labai žemas:

"Kohabitacija reiškia nestabiliaus gyvenimo bendruomenę, ir šis teiginys yra gausiai paremtas empiriniais faktais... Sugyventinių porų irimo rizika yra daug didesnė negu sutuoktinių porų... Kartu iki santuokos gyvenusios poros yra taip pat mažiau stabilios negu tos, kurios kartu iki santuokos negyveno... Manoma, jog jei nors vienas iš sutuoktinių turėjo gyvenimo neregistruotoje santuokoje patirties, tikimybė, jog santuoka išsirs, išauga 50 proc... Kohabitacija turi negatyvių pasekmių tarpusavio santykių kokybei. Nustatyta, kad susituokę partneriai, kurie anksčiau kartu gyveno ne santuokoje, palyginti su tais, kurie niekada negyveno ne santuokoje, dažniau konfliktuoja, mažiau bendrauja tarpusavyje..., o ne santuokoje gyvenančios moterys tris kartus dažniau negu sutuoktinės patiria smurtą... JAV tyrimai rodo, kad gyvenantys ne santuokoje nėra tokie patenkinti savo gyvenimu, žemesni jų emocinės savijautos ir psichikos sveikatos vertinimai".

Vaikų atžvilgiu sakoma štai kas:

"JAV daugelio tyrimų rezultatai leidžia teigti, kad vaikams, gyvenantiems su susituokusiais biologiniais tėvais šeimoje, kurioje konfliktai nėra dažni, sekasi daug geriau negu vaikams, kurie gyvena kitos struktūros šeimoje. Jie geriau mokosi, neturi elgesio ar emocinių sutrikimų... Tyrimai Europoje patvirtina, kad nesusituokusių porų auginami vaikai susiduria su didesne socialinio ir ekonominio skurdo rizika..."

Vokiečių teologas T. Schirmacheris pritaria: "Vaikams, kuriuos auginantys biologiniai tėvai gyvena susituokę, vis dar gauna geresnes starto pozicijas ateičiai tiek emocinės gerovės, tiek mokslo laimėjimų, tiek būsimos karjeros atžvilgiu" ("Ethik").

Bet homoseksualios "tėvystės" šalininkai nenusileidžia sakydami, kad kiti tyrimai rodo, jog vaikams lygiai taip pat

gerai, o kai kada net geriau augti pas homoseksualius partnerius nei pas tėtį ir mamą. Tačiau, deja, tuo klausimu nėra jokių solidžių ir rimtų tai patvirtinančių studijų. Bet ir be jų aišku, kad nei dvi moterys, nei du vyrai su vaikais negali būti laikomi "pilna šeima", o vaikai pasmerkiami augti be motinos arba tėvo.

Be to, jaunuoliai, užauginti motinų lesbiečių, dažniau renkasi homoseksualinius santykius (Golombok ir Tasker, 1996); homoseksualių "tėvų" vaikai daug dažniau už kitus patiria netikrumą dėl savo lytinio identiteto (Sarantakos, 1996); homoseksualių "tėvų" vaikai žymiai dažniau patiria seksualinį išnaudojimą namuose (29 proc.) negu heteroseksualių (0,6 proc.); vaikams, augantiems be tėvo ar motinos, daug didesnė rizika susirgti psichikos ligomis, įgyti polinkį į savižudybę ir priklausomybes. Amerikiečių tyrimai rodo, kad net 85 proc. jaunų nusikaltėlių augę be tėvo.

Taigi vyro ir moters santuoka žymiai pranašesnė už kitas bendro gyvenimo formas. Ypač pačių sutuoktinių atžvilgiu. Sociologas J. Witte'as knygos "Marriage, Health, and the Profession" (ed. J. Wall) pratarinėje apibendrina:

"Pagrindinė naujosios sąveikos gyvenenos paradigmos idėja yra ta, kad bendrai žiūrint sveikiau: 1) gyventi susituokus arba pakartotinai susituokus negu nesusituokus, išsiskyrus arba našlaujant; 2) kad vaiką augina du tėvai nei kad vienas arba nė vienas; 3) kartu likti besirengiančioms poroms gyventi susituokus nei nesusituokus. Daugybė naujausių tyrimų rodo, kad susituokusiesiems mažesnė tikimybė pasiduoti piktnaudžiavimui alkoholiu, narkotikais bei kitais kvaišalais. Susituokusieji mažiau linkę rizikuoti savo gyvenimu, morale, dar mažiau – jei turi vaikų. Taip pat mažesnė savižudybės tikimybė. Be to, jie keleriais metais ilgiau gyvena. Jų seksualinis gyvenimas pastovesnis, saugesnis ir teikiantis daugiau pasitenkinimo... Jie apskritai labiau patenkinti savo gyvenimu... Iš šių santuokinio gyvenimo sveikumo pranašumų vidutiniškai daugiau naudos turi vyrai negu moterys. Vaikų turėjimas šeimoje sumažina trumpalaikius santuokos naudingumo rodiklius, bet pailgina ilgalaikius vienodai abiemis sutuoktiniams".

Dar tie patys tyrimai rodo, kad santuokinio gyvenimo naudingumo komponentų nerandama tarp sugyventinių ar kitose į santuoką panašiuose bendro gyvenimo formose. To priežastis, be jokios abejonės, yra ir ta, kad tuokdamiesi partneriai įsipareigoja ne tik vienas kitam, bet ir socialinei institucijai.

Panašiai 1998 rašęs ir S. L. Nockas (1998): "Vienas iš sociologų solidžiausiai pagrįstų ir besikartojančių rezultatų yra tas, kad susituokusieji yra sveikesni už nesusituokusiuosius. Taip pat daugelio psichinės sveikatos aspektų atžvilgiu susituokusiesiems sekasi geriau". Tą patį liudija ir 17 šalių lyginamoji studija (S. Stackas, J. R. Eshlemanas, 1998), kad "visose 17 šalių susituokusieji gyvena geriau, yra sveikesni fiziškai ir psichiškai bei laimingesni už visų nesantuokinio gyvenimo formų atstovus". Susituokusieji savo padėtį siejo su laimingumu 3, 4 karto dažniau negu nesusituokusieji. Dėl to teologas T. Schirmacheris daro išvadą: "Dėl skyrybų žalos sveikatai turėtų būti viešai įspėjama lygiai taip pat, kaip ir dėl rūkymo, riebaus maisto vartojimo, persidirbimo ar piktnaudžiavimo svaigalais. Bet skyrybų atveju tą daryti vengiama, nes žūtbut nenorima pasirodyti tradicinės ilgalaikės santuokos šalininku" ("Der Segen von Ehe und Familie").

Atidžiai reiktų pažvelgti ir į dar vieną svarbią temą: smurto tarp partnerių. Tarp sutuoktinių bet kokios rūšies smurto mažiau negu kitokiose partnerystėse. Kuo ilgesnė ir stabilesnė santuoka, tuo mažiau galimybių joje kilti smurtui. Tarp sugyventinių smurto rodiklis žymiai aukštesnis!

Tad grynas mitas ir žiniasklaidos palaikomas burbulas, kad tarp sugyventinių smurto mažiau, nes santykių laisvė leidžia juos bet kada nutraukti, o štai santuokoje esą smurtui terpė pati puikiausia. 70-ųjų pradžioje M. A. Strausas santuokos liudijimą vadino "leidimu mušti", o po dešimtmečio tyrimais pats nustatė, kad tarp sugyventinių smurtas

dažnesnis. Tad šeimos instituto griovimas ir atsisakymas smurto ne tik nesumažina, bet net padidina.

Būtinios dekonstrukcijos

Visgi pabaigoje tebūnie nusileista ir pasakyta, kad Zdanevičius ir Co su savo dekonstrukcijomis nėra *visiškai* neteisiais. Mat konservatyviųjų krikščionių pusėje ištis neretai daroma klaida pristatant vieną kokį nors šeimos ir vaidmenų joje modelį kaip vienintelį biblinį ir krikščionišką. Pavyzdžiui, žurnalistas R. Clappas knygoje "Families at the Crossroads" (šeimos kryžkelėje) nurodo, kad evangelikalai šeimos gynėjai klysta šlovindami XIX a. biurgeriškosios šeimos modelį. Šeimos suprivatėjimas (atskyrus gyvenamąją ir darbo vietas), jos idealizavimas ("šiltas lizdelis"), griežtas pareigų bei atsakomybių dalijimasis (vyruui profesinė veikla, sunkus viešas gyvenimas; moteriai namai, vaikai, bažnyčia) – visi šie dalykai neturi pagrindo Biblijoje.

Biblinis šeimos ir santuokos modelis – visai ne biurgeriškas, žymiai bendruomeniškesnis ir partneriškesnis nei daugelis šiandieninių krikščionių bei feminisčių ir "gender" aktyvistų klišių. Vyras ir moteris aiškiai skiriasi vienas nuo kito pagal prigimtį. Bet abu dirba (žr. moters darbai Pat 31,10s!) ir abu auklėja savo vaikus (visi ST ir NT vaikų auklėjimo raginimai adresuojami tiek motinai, tiek tėvui).

Šiame kontekste įdomu pastebėti, kad šeimos kaip atskiro ir savarankiško vieneto samprata susiformavo vos prieš porą šimtmečių. Pagal Liuterį šeima yra visų žmonijos ryšių šerdis ir pagrindas. Tačiau ji sudarė tik dalį viso namų ūkio arba "ūkio regimento" (lot. *status oeconomicus*). Tad jau pati sąvoka byloja, kad šeimos gyvenimas ėjo kartu su darbu (kartu gyvenama ir dirbama). Šeimai priklausė "moteris, vaikai, namai ir ūkis".

Be to: kur Biblijoje pasakyta, kad šeima yra idilė, "ramybės oazė", vieta, į kurią grįžtama nurimti ir pailsėti? Niekur! Liuterio žodžiais tariant (o jis, ko gero, iš savo patirties nustatė), šeima – tai kovų, pagundų ir išbandymų vieta, tikra tikėjimo mokykla, lenkianti ir genanti – be abejo, dėl daugybės joje kylančių problemų – prie Dievo ir tikėjimo. Kadangi šeimyninis gyvenimas yra visoks, bet tik ne lengvas, tai belieka tik tikėjimas! Gaila, bet tą ypač užmiršta evangelikalai, šlovindami šeimą kaip tobulų santykių buveinę, bet nepasakydami, kad ji – didžiųjų dvasinių kovų laukas (ne veltui ir neatsitiktinai įžymusis Ef 6 tekstas apie dvasios ginklus eina iškart po aprašymų apie santuoką, vaikus bei darbą!).

Todėl Zdanevičius teisingai sakydamas, kad "vyras turi pradėti dalytis su moterimi ir vaikų priežiūra". Žinoma, kad turi, tą sako ir Biblija. Kaip gali tėvas būti pavyzdžiu (o mokymasis Biblijoje visų pirma yra mokymasis iš pavyzdžių), jei su savo vaikais beveik nebūna? Jau cituotame "Atgimimo" numeryje, straipsnyje "Šeima ir politika prasilenkia" D. Donauskaitė rašo:

"Pernai Socialinių tyrimų instituto atlikto tyrimo duomenimis, daugiau nei pusė mūsų šalies vyrų ir beveik pusė 20–64 metų moterų manė, kad vyro pareiga uždirbti pinigus, o moters – rūpintis namais ir šeima. 'Mes iškrentame iš kitų šalių konteksto. Nė vienoje iš tyrime dalyvavusių 14 Europos šalių nėra taip – daugiausia už namus ir šeimą atsakingais įvardijami abu partneriai. Gerokai skiriamės net nuo estų. Mūsų visuomenė dar nesuprato, kad ne tik moters, bet ir vyro pareiga yra įsitraukti į šeimą', – 'Atgimimui' komentavo V. Stankūnienė".

Šiuo atžvilgiu tikrai yra ką dekonstruoti! Nes šeimos su tokiais vyrais ir tėvais, kurie beveik neprisideda prie vaikų auklėjimo, visai nėra ko ginti ir gelbėti. Net priešingai! Todėl į klausimą "ar tikrai reikia ginti tradicinę lietuvišką šeimą?" galima atsakyti: taip ir ne. Ginti reikia ne tradicinę šeimą (šia prasme žodis "tradicinė" nėra teisingas, ir dėl to šitame tekste rašomas kabutėse) ir ne viską, kas su ja susiję. Krikščionims reiktų žiūrėti, kad negintų, ko nereikia. Pirmiau reikia gerai išmanyti biblinius reikalavimus ir juos saugoti, o kultūriniai dalykai tebūnie kritikuojami ir keičiami.

Nesileiskime grūdami į "dvispalvę" schemą: arba būkime už "tradicinę" šeimą (su visais tingiais mačo vyrais), arba rodykimės šiuolaikiški ir ją radikaliai dekonstruokime. Verčiau vyras teveda vieną moterį, o moteris teteka už vieno vyro ir kuria šeimą, nes Dievas "kaip vyrą ir moterį sukūrė juos". Šią ir tik šią sąjungą verta ir reikia ginti, nes tik šioji "turi teisę į visuomenės ir valstybės apsaugą".

<http://www.lksb.lt/straipsniai/straipsnis-458.htm>